06/08/2022

Νοσοκομείο Βαλουκλή: Η λαμπρή ιστορία του και οι σημερινές προκλήσεις με τα βακούφια

/ Ιστορία - Εθνικά Θέματα

Την ώρα που η τουρκική προκλητικότητα βρίσκεται στα ύψη, και ο Σουλτάνος ανεβάζει την αναθεωρητική του ρητορική, ένα νέο πλήγμα έρχεται για τον ελληνισμό της Πόλης. Το ιστορικό νοσοκομείο Βαλουκλή τυλίχθηκε στις φλόγες, ξυπνώντας μνήμες από άλλες τραγικές στιγμές της ιστορίας.

- *της Δέσποινας Σωτηρίου*

«Το Νοσοκομείο Μπαλουκλί (Βαλουκλί) είναι με μεγάλη διαφορά από τα υπόλοιπα το μεγαλύτερο και το πιο εύπορο από τα βακούφια (ευαγή ιδρύματα) της ελληνορθόδοξης κοινότητας της Τουρκίας. Πήρε το όνομά του από την γειτονική

μονή της Ζωοδόχου Πηγής που με τη σειρά της ονομάστηκε έτσι λόγω των ψαριών που ζουν στο ομώνυμο αγίασμα. Είναι γνωστή η παράδοση για τα ψάρια (Balik) που έπεσαν στην πηγή από το τηγάνι του καλόγερου που δεν πίστευε ότι η πόλη αλώθηκε» γράφει χαρακτηριστικά στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ο συντονιστής εκπαίδευσης στην Κωνσταντινούπολη Γιάννης Γιγουρτσής.

Και προσθέτει σε μια κατάθεση ψυχής: «Το κτήριο, στο οποίο ξέσπασε η φωτιά από άγνωστη μέχρι στιγμής αιτία, προκαλώντας πολύ μεγάλες καταστροφές είναι αυτό που έχει την μεγαλύτερη αξία , συναισθηματική και λειτουργική, για την Ρωμιοσύνη της Πόλης. Στο περιποιημένο κτήριο με τα ψηλά ταβάνια, τους φαρδείς διαδρόμους και τα ωραία κλιμακοστάσια στεγάζονταν μέχρι σήμερα, σε μικρότερους ή μεγαλύτερους , αλλά πάντα προσεγμένους και καθαρούς θαλάμους 100 περίπου γέροντες και γερόντισσες. Ρωμιοί και Ρωμιές όλοι τους, που διάλεξαν (μόνοι τους ή και με πρωτοβουλία των συγγενών τους) να περάσουν τα τελευταία χρόνια της ζωής τους σε αυτή την γωνιά της Κωνσταντινούπολης, έχοντας παρέα ανθρώπους της γενιάς τους και τις πλούσιες τις αναμνήσεις της νιότης τους, όσοι τουλάχιστον είχαν ακόμη την μνήμη τους ζωντανή, αλλά και την φροντίδα και την αγάπη των εργαζομένων στο γηροκομείο, το οποίο υπηρξε πρότυπο και πρωτοπόρο για πολλά χρόνια στο παρελθόν».

Το μείζον θέμα των βακουφίων

Η ιστορία του νοσοκομείου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ιστορία του ελληνισμού σε αυτόν τον τόπο, ενώ η καταστροφή του αναδεικνύει κι ένα ακόμα μείζον θέμα, αυτό της διαχείρισης των βακουφίων.

Βακούφια είναι τα ευαγή ιδρύματα (συνήθως χώρος λατρείας, σχολείο ή νοσοκομείο), τα οποία συστάθηκαν πριν από το 1923, σύμφωνα με το οθωμανικό δίκαιο, από Μουσουλμάνους ή Ελληνορθόδοξους ή Εβραίους ή Αρμένιους υπηκόους της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η σύστασή τους, ωστόσο, ήταν νομικά ατελής και γι’ αυτόν τον λόγο, βάσει ειδικής νομοθεσίας της Τουρκικής πλέον Δημοκρατίας, εκλήθησαν οι διοικήσεις τους να υποβάλουν μία δήλωση αναφορικά με τον σκοπό τους, την έδρα τους και την ακίνητη (προσοδοφόρα ή μη) περιουσία τους («Δήλωση του 1936»).

Η διενέργεια εκλογών στα βακούφια αποτελεί πάγιο αίτημα της ελληνορθόδοξης κοινότητας από το 2013, όταν οι εκλογικοί κανονισμοί καταργήθηκαν αυθαίρετα και έκτοτε είναι αδύνατη η διενέργεια εκλογών.

Και παρά τις δεσμεύσεις του προέδρου Ερντογάν για διευθέτηση του θέματος ουδέν έχει αλλάξει.

Στην επίσημη σελίδα του ελληνικού υπουργείο Εξωτερικών αναφέρονται τα εξής:

Η υφαρπαγή, με διάφορους τρόπους, εκατοντάδων ατομικών περιουσιών Ελλήνων μειονοτικών (τόσο αυτών που ήταν Τούρκοι πολίτες όσο, και κυρίως, των εγκατεστημένων Ελλήνων πολιτών) ήταν το άμεσο επακόλουθο των γεγονότων των ετών 1955 και 1964, με συνέπειες που φθάνουν στη σημερινή εποχή.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το ζήτημα των κληρονομικών δικαιωμάτων Ελλήνων πολιτών, απογόνων ομογενών της Πόλης, της Ίμβρου και της Τενέδου. Η Τουρκία, ακόμη και στις αρχές του 21ου αιώνα, δεν αναγνωρίζει, σε Έλληνες πολίτες, το δικαίωμα στην κληρονομική διαδοχή. Την τελευταία δεκαετία, αφ' ενός δυνάμει των συναφών, μετά από ατομικές προσφυγές, καταδικαστικών, εις βάρος της, αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ.Δ.Α.) στο Στρασβούργο, αφ' ετέρου λόγω της πορείας της προς την Ε.Ε., η Τουρκία, αναγνωρίζει μεν στους Έλληνες πολίτες το δικαίωμα στη διαδοχή, αλλά αγνοεί ή ερμηνεύει κατά το δοκούν το εσωτερικό νομοθετικό πλαίσιο για την κτήση ακινήτων και δεν επιτρέπει την απόλαυση του δικαιώματος αυτού σε Έλληνες, σε αντίθεση με τα ισχύοντα για τους Τούρκους στην Ελλάδα. Η Τουρκική Διοίκηση, με συγκεκριμένες μεθοδεύσεις, αυθαίρετες ή κατ' επίφαση νόμιμες, οικειοποιήθηκε και συνεχίζει να οικειοποιείται τις περιουσίες των ευαγών ιδρυμάτων (Κοινοτήτων ή Ιερών Ναών) της ελληνικής μειονότητας.

Από τη δεκαετία του '60 και μέχρι πρόσφατα, η Γενική Διεύθυνση Βακουφίων, με διοικητικές πράξεις άνευ νομικού ερείσματος, χαρακτήριζε ως «κατειλημμένα» (mazbut) ένα μεγάλο αριθμό κοινοτικών ιδρυμάτων και, καταλαμβάνοντάς τα, διαχειριζόταν το σύνολο των περιουσιών που τους ανήκουν. Επίσης, το τουρκικό κράτος δεν αναγνώρισε την, από το 1936 και μετά, κτήση ακινήτων, με αγορά ή δωρεά, από τα ιδρύματα αυτά. Και, ενώ μέχρι το 1974, η μη αναγνώριση της κτήσης ακινήτων γινόταν με διοικητικές πράξεις και τα ακίνητα αυτά περιέρχοντο στο Τουρκικό Δημόσιο, στο χρονικό αυτό σημείο, το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο της Τουρκίας, με απόφασή του, νομιμοποίησε τη διοικητική αυτή πρακτική.

Για την περίπτωση των ακινήτων που αποκτήθηκαν μετά το 1936, σημειώνεται η απόφαση, του Ιανουαρίου του 2007, του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων

του Ανθρώπου, η οποία δικαίωσε τη Μεγάλη του Γένους Σχολή, επιδικάζοντας υπέρ της αποζημίωση, για ακίνητο, που, ενώ της ανήκε, είχε δημευθεί από το τουρκικό κράτος.

Η Τουρκία, από το 2008, προσπαθώντας να προσαρμόσει τη νομοθεσία της στο ευρωπαϊκό κεκτημένο, ως υποψήφια για ένταξη χώρα, επέφερε, αρχικώς, κάποιες τροποποιήσεις στον παλαιό βακουφικό νόμο του 1936. Αυτές οι τροποποιήσεις, εκτός της μόνης θετικής πρόνοιας για τη διενέργεια εκλογών προς ανάδειξη νέων εφορευτικών επιτροπών των ομογενειακών κοινοτήτων-βακουφίων, δεν έδωσαν λύση στα πραγματικά και μείζονα προβλήματα που αντιμετώπιζαν τα ιδρύματα ως προς τις περιουσίες τους. Διόρθωσαν απλώς κάποιες εξόφθαλμες πρακτικές του παρελθόντος. Για παράδειγμα, οι αρμόδιες τουρκικές Αρχές καταχώρησαν, τυπικά και μόνον, στο Κτηματολόγιο, το όνομα των ιδρυμάτων στα οποία ανήκε ένας μικρός αριθμός ακινήτων, εκεί δηλαδή που, πριν την τροποποίηση αυτή, δεν υπήρχε εγγραφή στη σχετική στήλη.

Ο τουρκικός βακουφικός νόμος 5737 του 2008 φάνηκε να αποτελεί μια σημαντική μεταρρύθμιση προς τη ρύθμιση των, τότε, εκκρεμών ζητημάτων των περιουσιών. Ωστόσο, ο νόμος εφαρμόσθηκε με παρεκκλίσεις και υπήρξαν και παραλείψεις της αρμόδιας Γενικής Διεύθυνσης Βακουφίων. Η Ελλάδα και οι εταίροι της στην Ε.Ε. δεν παρέλειψαν, ωστόσο, να τονίσουν τις ελλείψεις και την ανάγκη επιπρόσθετων νομοθετικών ή διοικητικών παρεμβάσεων, για την επίλυση και εκείνων των ζητημάτων για τα οποία δεν υπήρξε πρόνοια.

Με την τροποποίηση του βακουφικού νόμου, τον Αύγουστο 2011, και την προσθήκη σχετικού μεταβατικού άρθρου, διευρύνθηκε η δυνατότητα επιστροφής περιουσιών ή αποζημίωσης για τις υφαρπαγείσες περιουσίες των ομογενειακών ιδρυμάτων. Η εξέλιξη αυτή ήταν ένα πρώτο βήμα για αποκατάσταση των αυθαιρεσιών του παρελθόντος. Της ρύθμισης εξαιρέθηκαν, εκ νέου, τα κατειλημμένα (mazbut) βακούφια, αυτά, δηλαδή, των οποίων η διοίκηση έχει περιέλθει στο τουρκικό κράτος. Ωστόσο, μετά την εφαρμογή του νέου πλαισίου, διαπιστώνεται ότι ικανοποιήθηκε περίπου το 23% των αιτημάτων για επιστροφή περιουσιών, ενώ το 70% των αιτήσεων απορρίφθηκε ως απαράδεκτο.

Ο περιορισμός στην απόλαυση των περιουσιακών δικαιωμάτων των μειονοτήτων στην Τουρκία καταγράφεται και στην Έκθεση (2018) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη χώρα, όπου αναφέρεται ότι εκκρεμούν πολλές αξιώσεις είτε ενώπιον τουρκικών δικαστηρίων είτε ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ενώ, παράλληλα, στην αντίστοιχη Έκθεση Προόδου (2016) της χώρας, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή καλεί την τουρκική κυβέρνηση να συνεχίσει το διάλογο με τις μειονότητες για την εξεύρεση λύσεων στα εν λόγω ζητήματα.

Επίσης, λόγω των μη ικανοποιητικών αποτελεσμάτων από την εφαρμογή του βακουφικού νόμου, η Ευρωπαική Επιτροπή καλεί για θέσπιση νέου νομικού πλαισίου, με διευρυμένο πεδίο εφαρμογής.

Άμεση λύση οφείλει, παράλληλα, όπως διαπιστώνεται και στην ως άνω Έκθεση, να δοθεί και στο ζήτημα της έκδοσης των σχετικών εκλογικών κανονισμών για την εκλογή των διοικητικών συμβουλίων των ευαγών ιδρυμάτων. Οι εκλογικοί κανονισμοί καταργήθηκαν αυθαίρετα το 2013 και έκτοτε είναι αδύνατη η διενέργεια εκλογών. Η μη έκδοση νέων κανονισμών παραβιάζει το δικαίωμα των Τούρκων πολιτών –ανεξαρτήτως θρησκεύματος– στο εκλέγειν και το εκλέγεσθαι. Παρά συνεχείς εξαγγελίες της τουρκικής κυβέρνησης σχετικά με την πρόθεση ρύθμισης του θέματος, αυτές παραμένουν κενό γράμμα.

Η ιστορία του νοσοκομείου

Το ελληνικό νοσοκομείο του Βαλουκλή είναι ένα από τα τρία νοσοκομείο που ανήκουν στην ελληνική κοινότητα της Πόλης.
Όπως αναφέρεται στην επίσημη ιστοσελίδα του χτίστηκε το 1753 από τη συντεχνία των παντοπωλών. Αρχικά ήταν ένα μικρό ξύλινο κτίσμα, που βρισκόταν του σημερινού ευρωπαϊκού λυκείου.

Πιθανότατα το κτίσμα αυτό κάηκε στην πυρκαγιά του 1790.

Στόχος ήταν να αντιμετωπιστούν οι μολυσματικές ασθένειες της εποχής, που ήταν σε έξαρση, ειδικά στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπως στην πρωτεύουσα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.

Το ορόσημο του 1794

Το έτος 1974 αποτέλεσε σημείο καμπής για την ιστορία των ελληνικών νοσοκομείων της Πόλης. Την 1η Απριλίου τα τρία νοσοκομεία ενώθηκαν υπό μία ενιαία διεύθυνση και τη διαχείρισή τους ανέλαβε ομάδα που συγκροτήθηκε από εκπροσώπους των επαγγελματικών συντεχνιών.

Το 1834 ο Σουλτάνος έκανο δεκτό το αίτημα για μεταφορά του νοσοκομείου και παραχώρησε γη για τον σκοπό αυτό. Η διαδικασία αυτή έγινε εν μέσω της μεγάλης πανδημίας της πανώλης, κι έτσι αποφασίστηκε το νέο νοσοκομείο να είναι πολύ μεγάλο για τα δεδομένα της εποχής.

Η κατασκευή του ξεκίνησε στις 24 Ιουλίου του 1836 και ολοκληρώθηκε στα τέλη του 1838.

Ο μεγάλος σεισμός

Ο μεγάλος σεισμός που συγκλόνισε την Κωνσταντινούπολη το 1894 προκάλεσε μεγάλες ζημιές στο νοσοκομείο. Η ανταπόκριση των Ελλήνων ήταν άμεση. Έτσι τα πρώτα χρόνια του 20ου αιώνα με τις προσπάθειες των Ελλήνων άρχισαν να χτίζονται νέα κτήρια που μπορούσαν να ανταποκριθούν στις ανάγκες της περιοχής, πολλά από τα οποία διατηρήθηκαν μέχρι τις μέρες μας.

Ο Ανδρέας Συγγρός

Το 1902 χτίστηκε μια νέα χειρουργική κλινική από τη διεύθυνση του νοσοκομείου αφιερωμένη στη μνήμη του Ανδρέα Συγγρού. Το 1907 ιδρύθηκαν εργαστήριο ακτίνων και ηλεκτροθεραπείας, πολυκλινική το 1902 και εργαστήρια φαρμάκων, χημείας και μικροβιολογίας το 1910.

Εν συνεχεία ιδρύθηκε η σχολή νοσοκόμων, στην οποία πολλά ορφανά κορίτσια διδάσκονταν από τους γιατρούς τεχνικές και πρακτικές θεραπείας και φροντίδας των ασθενών.

Α’ ΠΠ και ξεριζωμός της ελληνικής μειονότητας

Η έλευση του 20ου αιώνα μοιάζει ως χρυσή ευκαιρία για το νοσοκομείο.

Αρχικά, κατά τον Α’ ΠΠ αρχίζει να δέχεται χιλιάδες ασθενείς και μάλιστα χωρίς θρησκευτικές ή εθνικές διακρίσεις. Οι αναταράξεις όμως στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και η οικονομική κρίση της εποχής, οδηγεί το νοσοκομείο να βάλει «λουκέτο» σε πολλά τμήματα.

Όσο περνούν τα χρόνια, αρχίζει να χάνει κύρος, ποιότητα και ασθενείς, ενώ με τους διωγμούς της ελληνικής κοινότητας στην Κωνσταντινούπολη, ξεμένει από γιατρούς.

Το 1991 λοιπόν, η τότε διοίκηση καλείται να πάρει την μεγάλη απόφαση. Είτε θα κλείσει το νοσοκομείο ή θα προχωρήσει σε ριζική αναμόρφωση, ώστε να μπορέσει να το κρατήσει ανοιχτό. Τελικά, έγινε η δεύτερη επιλογή και μέχρι το 2011 έφτασε στο σημείο να εξυπηρετεί ετησίως 40.000 με 50.000 άτομα, να αποκτήσει ξανά μια αίγλη και να δικαιώσει το ένδοξο παρελθόν του. Το νοσοκομείο ανακαινίστηκε το 1991. Το 1994 ιδρύθηκε η πρώτη ιδιωτική κλινική της Τουρκίας για τη θεραπεία του εθισμού στο αλκοόλ και τις ουσίες. Σήμερα διευθύνεται από το Ίδρυμα Ελληνικού Νοσοκομείου Balıklı.

(Φωτογραφία: Το Νοσοκομείο το 2011)